

صلى الله عليه وسلم

دانشگاه سمنان

دانشکده گردشگری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
رشته مدیریت جهانگردی گرایش بازاریابی جهانگردی

بررسی تأثیر بی ثباتی سیاسی خاورمیانه بر صنعت گردشگری ایران پس از حادثه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱

استاد راهنما:

دکتر مسعود موسوی شفائی

استاد مشاور:

دکتر علی اکبر امین بیدختی

دانشجو:

سید مجتبی اسماعیل شهابی

دیماه ۱۳۹۰

تقدیر و تشکر:

شکر شایان نثار ایزد منان که توفیق را رفیق راهم ساخت تا این پایان نامه را به پایان برسانم. از استاد فاضل و اندیشمند جناب آقای دکتر مسعود موسوی شفقانی به عنوان استاد راهنما که همواره نگرنده را مورد لطف و محبت خود قرار داده اند کمال تشکر را دارم.

این پایان نامه را ضمن تشکر و سپاس بیکران و در کمال افتخار و امتنان تقدیم می نمایم به:

محمض ارزشمند پدر و مادر عزیزم به خاطر همه تلاشهای محبت آمیزی که در دوران مختلف زندگی ام انجام داده اند و بامهربانی چگونه زیستن را به من آموخته اند.

به همسر مهربانم که در تمام طول تحصیل همراه و همگام من بوده است.

به فواهر عزیزم که در نوشتن و ویرایش پایان نامه یاری ام کرده اند.

به استادان فرزانه و فرهیخته ای که در راه کسب علم و معرفت مرا یاری نمودند.

به آنان که در راه کسب دانش راهنمایم بودند.

به آنان که نفس فیرشان و دعای روح پرورشان بدرقه ی راهم بود.

خدایا به من کمک کن تا بتوانم ادای دین کنم و به خواسته ی آنان جامه عمل بپوشانم.

پروردگارا مسن عاقبت، سلامت و سعادت را برای آنان مقدر نما.

خدایا توفیق قدمتی سرشار از شور و نشاط و همراه و همسو با علم و دانش و

پژوهش جهت رشد و شکوفایی ایران کهنسال عنایت بفرما.

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر بی‌ثباتی سیاسی خاورمیانه بر صنعت گردشگری کشور در دوره پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ است. در این مطالعه با استفاده از روش توصیفی، پیمایشی - علی به بررسی شاخص‌های بی‌ثباتی سیاسی و همبستگی این شاخص‌ها با شاخص‌های رکود صنعت گردشگری کشور پرداخته شده است. در این ارتباط شاخص‌های بی‌ثباتی سیاسی خاورمیانه در سه گروه عوامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی مورد بررسی قرار گرفته و همبستگی شاخص‌های این عوامل با شاخص‌های رکود صنعت گردشگری کشور آزمون گردید. جامعه آماری پژوهش شامل ۳۰ نفر است که به شیوه قضاوتی از بین ۳۰۰ نفر از اعضای انجمن علمی روابط بین‌الملل و انجمن علوم سیاسی انتخاب شده و حجم نمونه مورد آزمایش ما را تشکیل دادند. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که شاخص‌های اصلی "جنگ، تروریسم و بی‌ثباتی رژیم سیاسی" با شاخص‌های رکود "بازاریابی" دارای همبستگی در سطح معنی‌داری قابل قبول می‌باشند. در این بین از گروه شاخص‌های جنگ: "حملات نظامی خارجی و جنگ در کشورهای همسایه؛ از گروه شاخص‌های تروریسم: "حملات تروریستی در مواقعی که قربانیان توریست هستند، بمب‌گذاری‌ها و حملات تروریستی به صنعت تروریسم" و از گروه شاخص‌های بی‌ثباتی رژیم سیاسی: "تظاهرات، اعتصابات و شورش‌ها" با شاخص‌های بازاریابی از قبیل شناساندن جاذبه‌ها و امکانات گردشگری از طریق رسانه‌ها و برگزاری نمایشگاه‌ها و سمینارها دارای همبستگی در سطح معنی‌داری قابل قبول هستند. با توجه به اینکه بازاریابی و به‌طور ویژه تبلیغات مقاصد از جمله مهمترین عناصر گردشگری می‌باشد پس می‌توان نتیجه گرفت، بی‌ثباتی‌های سیاسی بوجود آمده پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و پیامد آن که بروز جنگ و تروریسم و بی‌ثباتی رژیم‌های حاکم منطقه منجر شد به دلیل مخدوش کردن چهره مسلمانان منطقه و ایجاد تصویر منفی نسبت به کشور ما باعث رکود در رشد صنعت گردشگری کشور شده است.

کلید واژه‌ها: بی‌ثباتی سیاسی، صنعت گردشگری، منطقه خاورمیانه، ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات تحقیق	۱
۱-۱- مقدمه	۱
۱-۲- بیان مسئله	۳
۱-۳- اهمیت و ضرورت اجرای پژوهش	۵
۱-۴- اهداف پژوهش	۷
۱-۴-۱- هدف کلی	۷
۱-۴-۲- اهداف ویژه	۷
۱-۵- سئوالات تحقیق	۸
۱-۶- قلمرو تحقیق	۹
۱-۷- تعریف نظری و عملیاتی متغیرها	۱۰
۱-۷-۱- تعاریف نظری بی ثباتی سیاسی:	۱۰
۱-۷-۲- تعاریف عملیاتی بی ثباتی سیاسی:	۱۱
۱-۷-۳- تعریف نظری توريسم:	۱۲
۱-۷-۴- تعریف عملیاتی توريسم:	۱۳
فصل دوم: مبانی نظری و ادبیات تحقیق	۱۴
۲-۱- خاورمیانه	۱۵
۲-۱-۱- امنیت در خاورمیانه	۱۷
۲-۲- یازدهم سپتامبر	۱۸
۲-۲-۱- سیاست های ایالات متحده در خاورمیانه پس از یازدهم سپتامبر	۲۱

۲۵	۲-۲-۲- طرح خاورمیانه بزرگ
۲۷	۳-۲-۲- امنیت خاورمیانه و ایران پس از واقعه یازدهم سپتامبر
۳۰	۳-۲- بررسی شاخص های بی ثباتی سیاسی خاورمیانه
۳۰	الف- عوامل سیاسی
۳۰	۲-۳-۱- جنگ
۳۲	۲-۳-۲- اختلافات مرزی
۳۵	۲-۳-۳- رقابت های تسلیحاتی
۳۷	۲-۳-۴- جنگ افزارهای کشتار جمعی
۴۰	۲-۳-۵- تروریسم
۴۱	۲-۳-۵-۱- شناسایی ریشه های اعمال تروریستی
۴۳	۲-۳-۵-۲- تروریسم در خاورمیانه
۴۶	۲-۳-۶- مداخله قدرت های بزرگ خارجی
۵۰	۲-۳-۶-۱- دموکراسی - سازی
۵۴	۲-۳-۶-۲- وسائل ارتباط جمعی آزاد
۵۶	۲-۳-۷- تغییر رژیم
۵۹	۲-۳-۸- تحریم های اقتصادی
۶۱	۲-۳-۹- فقدان دموکراسی
۶۳	۲-۳-۱۰- بی ثباتی رژیم سیاسی
۶۶	۲-۳-۱۱- ریشه یابی تحولات اخیر خاورمیانه
۶۸	ب- عوامل اقتصادی
۶۹	۲-۴-۱- محرومیت
۷۲	۲-۴-۱-۱- خشونت سیاسی، ثبات سیاسی و محرومیت
۷۴	۲-۴-۲- توسعه نیافتگی و فقر
۷۴	۲-۴-۲-۱- توسعه نیافتگی، فقر و تروریسم
۷۶	۲-۴-۳- فساد دولتی
۷۸	۲-۴-۴- تأثیر جهانی شدن و گسترش بازار آزاد
۸۰	۲-۴-۴-۱- دموکراسی و اقتصاد

- ۸۱-۲-۴-۵- سرمایه گذاری ۸۱
- ۸۳-۲-۴-۶- پیامدهای جهانی شدن ۸۳
- ۸۵-۲-۴-۷- بحران های اقتصادی ۸۵
- ۸۶-۲-۴-۷-۱- عملکرد تولید و نرخ رشد اقتصاد در دهه اخیر ۸۶
- ۸۶-۲-۴-۷-۲- عملکرد تولید ناخالص داخلی و تولید ناخالص داخلی سرانه ۸۶
- ۹۲-۲-۴-۷-۳- عملکرد نرخ رشد اقتصاد ایران ۹۲
- ج- عوامل اجتماعی و فرهنگی ۹۳
- ۹۴-۲-۷-۱- بحران هویت در نسل جوان ۹۴
- ۹۵-۲-۷-۱-۱- بحران هویت و خیزش های ضد سیستم ۹۵
- ۹۷-۲-۷-۱-۲- مبانی هویتی در خاورمیانه ۹۷
- ۱۰۰-۲-۷-۲- قومیت و مذهب ۱۰۰
- ۱۰۲-۲-۷-۲-۱- قومیت و مذهب در خاورمیانه ۱۰۲
- ۱۰۴-۲-۷-۲-۲- قومیت و حقوق اقوام در ایران ۱۰۴
- ۱۰۷-۲-۸- تعریف توریسم ۱۰۷
- ۱۰۸-۲-۹- صنعت توریسم ۱۰۸
- ۱۱۳-۲-۱۰- زیر ساخت ها ۱۱۳
- ۱۱۶-۲-۱۱- قوانین و سیاست گذاری ها ۱۱۶
- ۱۱۸-۲-۱۲- بازاریابی ۱۱۸
- ۱۲۲-۲-۱۲-۱- نقش فناوری اطلاعات در توسعه صنعت گردشگری ۱۲۲
- ۱۲۴-۲-۱۳- منابع انسانی ۱۲۴
- ۱۲۶-۲-۱۴- منابع طبیعی، تاریخی و فرهنگی ۱۲۶
- ۱۲۹-۲-۱۵- امنیت و آسایش ۱۲۹
- ۱۳۱-۲-۱۶- سلامت و بهداشت ۱۳۱

- ۱۳۴-۱۷-۲- تحقیقات انجام شده ۱۳۴
- ۱۳۴-۱۷-۲-۱- در داخل کشور: ۱۳۴
- ۱۳۶-۱۷-۲-۲- در خارج از کشور: ۱۳۶
- ۱۴۰-۱۸-۲- جمع بندی تحقیقات انجام شده ۱۴۰

فصل سوم: روش تحقیق ۱۴۱

- ۱۴۲-۱-۳- طرح پژوهش ۱۴۲
- ۱۴۲-۲-۳- جامعه آماری ۱۴۲
- ۱۴۲-۳-۳- روش نمونه گیری و نمونه مورد مطالعه ۱۴۲
- ۱۴۲-۴-۳- ابزار تحقیق ۱۴۲
- ۱۴۳-مقیاس سنجش بی ثباتی سیاسی ۱۴۳
- ۱۴۳-۵-۳- پایایی مقیاس ۱۴۳
- ۱۴۵-۶-۳- روایی مقیاس ۱۴۵
- ۱۴۵-۷-۳- روش تحقیق ۱۴۵
- ۱۴۵-۸-۳- شیوه اجرا ۱۴۵
- ۱۴۶-۹-۳- روشهای آماری برای تجزیه و تحلیل داده ها ۱۴۶

فصل چهارم: یافته های پژوهش (تجزیه و تحلیل اطلاعات) ۱۴۷

- ۱۴۷-۱-۴- توصیف داده ها: ۱۴۷
- ۱۵۴-۲-۴- بررسی سئوالات پژوهش ۱۵۴
- ۱۵۴-۱-۲-۴- بررسی سئوالات اصلی پژوهش ۱۵۴
- ۱۵۴- بررسی سئوال اول پژوهش ۱۵۴

۱۵۵	بررسی سئوال دوم پژوهش
۱۵۶	۲-۲-۴- بررسی سئوالات فرعی پژوهش
۱۵۶	بررسی سئوال اول پژوهش
۱۵۸	بررسی سئوال دوم پژوهش
۱۶۰	بررسی سئوال سوم پژوهش
۱۶۱	بررسی سئوال چهارم پژوهش
۱۶۲	بررسی سئوال پنجم پژوهش
۱۶۴	بررسی سئوال ششم پژوهش
۱۶۴	بررسی سئوال هفتم پژوهش
۱۶۵	بررسی سئوال هشتم پژوهش
۱۶۶	بررسی سئوال نهم پژوهش
۱۶۸	بررسی سئوال دهم پژوهش

۱۶۹ فصل: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۶۹	۱-۵- خلاصه تحقیق
۱۷۰	۲-۵- نتیجه گیری
۱۷۵	۳-۵- پیشنهاد بر اساس یافته های پژوهش
۱۷۵	۴-۵- پیشنهاد به پژوهشگران آینده
۱۷۶	۵-۵- محدودیت ها
۱۷۷	منابع و مأخذ
۱۷۷	منابع فارسی
۱۸۶	منابع انگلیسی
۱۹۰	پیوست اول: پرسشنامه
۱۹۶	پیوست دوم: نتایج تجزیه و تحلیل بوسیله نرم افزار SPSS

فهرست جدولها

صفحه

عنوان

- جدول ۱-۲: سهم مستقیم و کلی توریسم از تولید ناخالص و اشتغال در ایران، جهان و خاورمیانه ۸۸
- جدول ۲-۲: ورودی های توریسم بی-ن المللی و درصد تغییرات سالیانه آن در جهان و خاورمیانه ۱۱۱
- جدول ۳-۲: ورودی های توریسم بی-ن المللی، خروجی ها و درصد تغییرات سالانه در ایران ۱۱۲
- جدول ۱-۳: ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی پرسشنامه ۱۴۴
- جدول ۱-۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری بی-ن شاخص های بی ثباتی سی-اسی و رکود صنعت گردشگری ۱۴۷
- جدول ۲-۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص های جنگ و رکود بازاریابی گردشگری ۱۴۹
- جدول ۳-۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص توریسم و رکود بازاریابی گردشگری ۱۵۱
- جدول ۴-۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص های بی ثباتی سی-اسی و رکود بازاریابی گردشگری ۱۵۳
- جدول ۵-۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص جنگ و رکود صنعت گردشگری ۱۵۶
- جدول ۶-۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص های فرعی جنگ و رکود بازاریابی گردشگری ۱۵۷
- جدول ۷-۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص توریسم و رکود صنعت گردشگری ۱۵۸
- جدول ۸-۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص های فرعی توریسم و رکود بازاریابی گردشگری ۱۵۹
- جدول ۹-۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص مداخله قدرت های بزرگ و رکود صنعت گردشگری ۱۶۰

جدول ۴-۱۰: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص فقدان دموکراسی و رکود صنعت گردشگری ۱۶۱

جدول ۴-۱۱: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص بی ثباتی سیاسی و رکود صنعت گردشگری ۱۶۲

جدول ۴-۱۲: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص بی ثباتی رژیم سیاسی و رکود بازاریابی گردشگری ۱۶۳

جدول ۴-۱۳: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص محرومیت و رکود صنعت گردشگری ۱۶۴

جدول ۴-۱۴: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص توسعه نیافتگی و رکود صنعت گردشگری ۱۶۵

جدول ۴-۱۵: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص تأثیرات جهانی شدن و رکود صنعت گردشگری ۱۶۶

جدول ۴-۱۶: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص بحران هویت در نسل جوان و رکود صنعت گردشگری ۱۶۷

جدول ۴-۱۷: ضریب همبستگی و سطح معنی داری شاخص قومیت و مذهب و رکود صنعت گردشگری ۱۶۸

فهرست شکلها

صفحه

عنوان

شکل ۱-۲: خاورمیانه ۱۶

شکل ۱-۵: بی ثباتی سیاسی و تعیین الگوی ادراکی ۱۷۰

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

انسان‌ها از دیرباز با مقاصد مختلف درصدد جابه‌جایی و نقل مکان بوده‌اند. ابتدا بیشتر این نقل مکان‌ها اجباری بود اما رفته رفته از شمار نقل مکان‌های اجباری یا ناشی از شرایط طبیعی و اقلیمی کاسته شد و دسته دیگری از این سفرها به قصد ایجاد ارتباط با دیگر انسان‌ها اهمیت یافتند.

با آن که با آمدن عصر ارتباطات الکترونیکی و وسایل ارتباطی پیشرفته تا اندازه زیادی از ضرورت جابه‌جایی فیزیکی انسان‌ها کاسته شده است، ولی مسافرت به انگیزه شناخت مناطق، شهرهای جدید و آشنایی با انسان‌ها و فرهنگ‌های ناشناخته و در یک کلمه گردشگری، هر روز بیشتر از دیروز اهمیت می‌یابد تا بدانجا که در بیشتر کشورها، درآمدهای اقتصادی حاصل از صنعت جهانگردی یکی از بهترین منابع درآمدیشان تلقی می‌شود.

به عبارت دیگر، اگر توسعه وسایل ارتباطی سریع موجب کاهش جابه‌جایی فیزیکی انسان‌ها در زمینه‌های متعدد شده است، به همان اندازه نیز در تبادل اطلاعات^۱ گردشگری مؤثر افتاده است و زمینه توزیع و معرفی جاذبه‌های گردشگری کشورهای مختلف و به تبع آن جابه‌جایی فیزیکی انسان‌ها به قصد گردشگری را زیاد کرده است.

گسترش صنعت گردشگری علاوه بر نقش و تأثیر آن در ابراز هویت ملی و ایجاد امنیت اجتماعی، موجب ارتقای ابعاد وسیع اقتصادی از جمله ایجاد فرصت‌های شغلی، درآمدزایی، کاهش فقر و گسترش عدالت اجتماعی و رفاه در جامعه می‌شود به نحوی که می‌توان ادعا کرد توسعه صنعت گردشگری مقدمه‌ای برای توسعه سرمایه‌گذاری دیگر بخش‌های اقتصادی است که لازمه آن حضور در زنجیره جهانی گردشگری و نظام‌های بزرگ سامان یافته است، و در این میان نقش پژوهش و تحقیق در این زمینه همواره مورد تأکید واقع شده است.

¹ - Information Exchange

در کشور ما پژوهش‌های مربوط به مسایل خاورمیانه و بویژه مسائل مربوط به صنعت گردشگری این منطقه در مقایسه با پژوهش‌های مناطق دیگر جهان بویژه غرب بسیار محدود است. بخش اعظم پژوهش‌ها و آثار منتشر شده مربوط به این منطقه مهم نیز از فرآورده‌های پژوهشی کارشناسان غربی است که به زبان فارسی ترجمه شده است. این در حالی است که از سده گذشته به دلیل آشکار شدن هر چه بیشتر نقش صنعت جهانگردی در توسعه کشورهای منطقه خاورمیانه و نیز پیدایش منابع انرژی (نفت و گاز) در این منطقه استراتژیک، شناخت کانونهای تأثیرگذار جهانی نسبت به تاریخ، تمدن، جغرافیا و دیگر ویژگیهای منحصر به فرد خاورمیانه، اهمیت زیادی پیدا کرده است (موسوی و حیدر، ۱۳۸۱).

با وجود این، در اکثر تحقیقات انجام شده در زمینه گردشگری در کشور کمتر به مؤلفه‌های بیرونی تأثیرگذار بر این صنعت پرداخته شده و نقش عوامل بیرونی که همواره به طور مستقیم و غیر مستقیم بر صنعت گردشگری کشورهای این منطقه تأثیر گذار می باشد، مورد غفلت واقع شده است.

اساساً تصمیم گیران سیاست خارجی هر کشوری بر مبنای برآورد و ارزیابی که از شرایط پیرامون خود دارند به اتخاذ تصمیم می پردازد. طبیعتاً یک برآورد درست و ارزیابی نسبتاً دقیق از محیط بیرونی به عنوان عرصه ای که سیاست خارجی در آن عملیاتی می شود به تصمیمات صحیحی در سیاست خارجی می انجامد و برعکس ارزیابی غلط از شرایط بیرونی و پیرامونی تصمیماتی غلط را به دنبال خود دارد که ممکن است هزینه های آن برای تصمیم گیران و مردم آن کشور بسیار پر هزینه و گران باشد. بر این مبنا باید گفت که برای ما بسیار ضروری و حیاتی است که نسبت به آنچه در منطقه خاورمیانه در جریان است و نیز تأثیرپذیری صنعت گردشگری کشورهای نظیر کشورمان ایران از این رویدادها آگاه باشیم.

بی ثباتی سیاسی منطقه ای بعنوان یکی از عوامل بیرونی تأثیر گذار بر اقتصاد کشورها هرازگاهی مورد توجه قرار گرفته است اما هیچگاه بعنوان عاملی تأثیرگذار بر صنعت گردشگری کشورهای منطقه خاورمیانه و به ویژه ایران مد نظر واقع نشده است.

۱-۲- بیان مسئله

گردشگری به عنوان صنعت بدون دود، یکی از پر رونق ترین فعالیت های اقتصادی جهان است. این صنعت اکنون در بسیاری از کشورها با رشد سریع تر نسبت به سایر بخش های اقتصادی و با ایجاد فرصتهای شغلی جدید، یک صنعت پیشرو تلقی می شود و امروزه به قدری در توسعه اقتصادی- اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آن را "صادرات نامرئی"^۲ نام نهاده اند. گردشگری در جهان کنونی نقش مهمی در ارتباط بین الملل و اقوام جهان دارد و امروزه بعد از نفت بعنوان کالایی تجاری، موجب درآمدهای جهانی سرشاری است و حجم زیادی از کل تولید ناخالص ملی جهان را تشکیل می دهد به نحوی که در طول دو دهه گذشته سریعترین بخش اقتصادی در حال رشد جهان بوده است. بر این اساس قرن بیست و یکم سده بهره گیری از فرصتهای تجاری ارزشمند در بخش های خدماتی، به ویژه گردشگری محسوب می شود (سارا جی آر، ریو، ۲۰۰۷). گردش مالی گردشگری در این سده از گردش مالی بخش صنعت فراتر خواهد رفت و در چند سال آینده دست کم به دو تریلیون دلار خواهد رسید. در این فرآیند، دستیابی کشورهایی که از جاذبه های وسیع گردشگری برخوردار هستند به یک درصد ارزش گردش مالی این صنعت، سالانه درآمدی حدود ۲۰ میلیارد دلار ایجاد خواهد کرد که برای اقتصادهایی نظیر اقتصاد کشورهای خاورمیانه، این رقم قابل توجه است و می تواند تمامی فعالیت های اقتصادی آنها را تحت تأثیر قرار دهد.

منطقه خاورمیانه از موقعیت استراتژیک مهمی برخوردار است که در طول قرون گذشته بارها مورد توجه و تهاجم قدرتهای بزرگ فرامنطقه ای قرار گرفته است. در خاورمیانه سه منبع مهم انرژی قرار دارد، (آب، گاز، نفت) که همواره بر اهمیت و حساسیت این منطقه افزوده است. جایگاه و نقش استراتژیک خاورمیانه را با توجه به گفته های "فون لوهازن، بوریس" ژنرال بازنشسته ارتش اتریش، بهتر می توان درک کرد. او اعتقاد دارد که خاورمیانه مرکز دنیای قدیم است. کانون این منطقه خلیج فارس است که به منزله "مرکز مرکز" شناخته می شود. در این منطقه فقط مسئله نفت نیست که حائز اهمیت است، بلکه اگر به اطلس جهانی نگاهی داشته باشیم، متوجه می شویم که در هیچ جای دیگر، اقیانوس ها تا بدین حد در آفریقا و اوراسیا

² - Invisible Exports

رخنه نکرده اند، اقیانوس هند با دو بازوی خود در دو منطقه "دریای سرخ و خلیج فارس" و همچنین اقیانوس اطلس از راه "مدیترانه و دریای سیاه" در این منطقه رسوخ کرده اند. میان دو اقیانوس که به یک اندازه از سواحل آفریقا و آسیا فاصله دارند، سرزمین باستانی اور^۳ در مصب رودخانه های دجله و فرات قرار گرفته است (شریفی، ۲۰۰۵).

خاورمیانه، محدوده جغرافیایی پیچیده‌ای دارد و در صد سال گذشته با تحولات خود جهان را متأثر ساخته است. مباحث ایدئولوژیک، نفت و مناقشات میان مسلمانان و رژیم صهیونیستی از مؤلفه‌های اثرگذار بر روند تحولات جهانی در خاورمیانه می باشند. هرچند موضوعاتی در حوزه‌های سرزمینی و اجتماعی خاورمیانه را به سمت منازعات گسترده پیش می‌برد، منازعه در مقیاس استراتژیک و مبتنی بر منافع قدرت‌ها نیز در این منطقه جریان دارد.

از جمله مهمترین حوادث تأثیرگذار بر این منطقه حادثه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ است. پس از گذشت یک دهه از وقایع یازدهم سپتامبر، تب و تاب مسائل مربوط به این حادثه تأثیرگذار در آغاز هزاره سوم، همچنان تحلیل ها و نقطه نظرهای ویژه و گوناگونی را به خود معطوف و زوایای پیدا و پنهان آن، همچنان ذهن جامعه جهانی را به خود مشغول کرده است. دلایل و زمینه های بروز حادثه یازدهم سپتامبر هر چه که باشد، بهر حال این واقعیت مسلم است که مسائلی نظیر منازعات داخلی، مداخلات خارجی، اختلافات مذهبی، تفرقه های قومی - قبیله ای، مداخله قدرتهای خارجی، تروریسم، جنگهای داخلی و غیره، در دوره پس از یازدهم سپتامبر بر بی ثباتی و ناامنی این منطقه افزوده است و تصویری از یک خاورمیانه ناامن، پر آشوب، ضد مدرن و خشونت طلب را پدید آورده است.

این در حالی است که می دانیم، بحران های سیاسی، هرج و مرج، بی احترامی به قوانین و مقررات، ناامنی و خشونت طلبی از جمله عواملی هستند که به شدت صنعت گردشگری را تحت تأثیر خود قرار می دهند، چرا که اقتصاد گردشگری نسبت به بی ثباتی و ناامنی بسیار فرار و حساس می باشد. هدف اصلی جهانگردان از

سفر، گذران اوقات فراغت در مکان های امن و رسیدن به، آرامش نسبی به لحاظ روحی و روانی است، پس ایجاد امنیت برای گردشگران داخلی و خارجی از وظایف مهم متولیان و مسؤولین هر کشور ارزیابی می شود. در چنین شرایطی رشد گردشگری در بسیاری از کشورهای منطقه خاورمیانه چندان قابل توجه نبوده است. خصوصاً صنعت گردشگری آن دسته از کشورهایی که با جنگ و بی ثباتی های سیاسی^۴ مواجه بوده اند دچار افول شده است. برخورداری از مواهب طبیعی مانند نفت و گاز باعث شده تا احساس نیاز به گردشگری در کشورهای این منطقه کمتر احساس شده و حاکمان با استفاده از درآمدهای نفتی کلان سعی در حفظ بقاء سیاسی و سرپوش گذاشتن بر ناکارآمدی های اقتصادی خود داشته اند.

سیاست اعلامی آمریکا در مبارزه با تروریسم، تغییر نگاه و امنیتی شدن نگرش آمریکا به منطقه خاورمیانه را در پی داشت و به بروز تغییراتی در ترتیبات امنیتی منطقه منجر شد و در کنار حوادث ناگوار امنیتی در این منطقه، تصویرسازی گسترده ای از خاورمیانه به عنوان کانون تروریسم، خشونت طلبی و بی ثباتی سیاسی ایجاد شد که نوک پیکان این تصویرسازی امنیتی علیه ایران بود. با توجه به نقش این حوادث و تأثیر عمیق این رویداد ها در تصور مردم جهان نسبت به مسلمانان منطقه و خصوصاً مردم ایران و متعاقب آن تأثیر پذیری صنعت گردشگری از ناامنی و بی ثباتی، مسئله اصلی پژوهش به این صورت طرح می شود:

تأثیر بی ثباتی سیاسی خاورمیانه در دوره پس از یازدهم سپتامبر بر صنعت گردشگری ایران چگونه بوده است؟ و آیا می توان رابطه ای معنا دار بین بی ثباتی سیاسی خاورمیانه و وضعیت صنعت گردشگری بین الملل ایران پس از ۱۱ سپتامبر برقرار نمود؟

۱-۳- اهمیت و ضرورت اجرای پژوهش

گردشگری، یکی از پویاترین فعالیت های اقتصادی عصر حاضر است که با درآمدزایی بالا و هزینه کم، نقش مهمی در توسعه پایدار ایفا می کند. با نگاهی به محورهای توسعه پایدار می توان دریافت که این صنعت از طریق ترکیب و بکارگیری همزمان منابع داخلی و خارجی؛ منافع اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و فرهنگی زیادی را در ابعاد کلان به همراه دارد. از بعد اقتصادی، گردشگری به عنوان یکی از عوامل بهبود و

^۴ - Political Instability

رشد اقتصادی محسوب می‌شود. چرا که این صنعت با فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم به منظور دستیابی به شکوفایی اقتصادی، منجر به ایجاد اشتغال و درآمدزایی و افزایش ارزش منابع وارد شونده به محیط می‌گردد. فراتر از این، گردشگری تأثیرات مثبتی در تقویت ارزش‌های بومی منطقه، اثبات ارزش‌های فرهنگی، گشودن جوامع به روی تأثیرات مثبت خارجی و توسعه توان بالقوه یک کشور می‌گذارد که امری شایان توجه است. از سوی دیگر در دهه‌های اخیر توسعه بومی به عنوان یکی از الزامات توسعه پایدار در دستور کار بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفته است. در این راستا، اهمیت صنعت گردشگری به سبب تأکید بر توسعه زیرساخت‌های شهری و دستیابی به اقتصاد محلی کارا، بیش از پیش آشکار می‌گردد.

گردشگری تنها بخشی از مجموعه عظیم اقتصاد است که در حد بسیار زیادی با رگه‌های فرهنگی گره خورده است، زیرا از یک سو تا حد مطلوبی موجبات آشنایی فرهنگ‌ها، نژادها، سرزمین‌ها، اقوام، گویش‌ها و غیره را با یکدیگر فراهم می‌سازد و از سوی دیگر نیز می‌تواند یکی از بهترین منابع کسب درآمد برای کشورهای مختلف باشد. از این رو شاهدیم که طی سالیان گذشته بسیاری از کشورهای جهان با درک موقعیت برتر صنعت توریسم در الگوهای مختلف توسعه اقتصادی، در پی آن هستند تا امکانات گردشگری خود را گسترش دهند.

در کشور ما با توجه به پیشینه تاریخی گران بها و نیز موقعیت جغرافیایی ممتاز، ظرفیت‌های فراوانی برای رشد و توسعه گردشگری در جهت دستیابی به اهداف یاد شده وجود دارد. گردشگری ایران به عنوان یک صنعت از ظرفیت‌های بسیار بالایی برای رشد و توسعه برخوردار است. بر اساس گزارش سازمان جهانی جهانگردی، ایران رتبه دهم جاذبه‌های باستانی و تاریخی و رتبه پنجم جاذبه‌های طبیعی را در جهان دارا است. ایران با قرار گرفتن در موقعیت کم نظیر جغرافیایی و دارا بودن هر چهار فصل، ظرفیت جذب این درآمد هنگفت را داراست. وجود ظرفیت‌های فرهنگی و تاریخی، موقعیت‌های اکولوژیک، دسترسی به سواحل، فرصت‌های سرمایه‌گذاری فراوان و غیره گواه این مدعا می‌باشد (رشیدی، ۱۳۸۹).

با این وجود، صنعت گردشگری در ایران از توسعه‌ای که شایسته آن است برخوردار نبوده است و این در حالی است که در اکثر پژوهش‌های داخلی انجام شده در زمینه گردشگری به عواملی پرداخته شده است که

باوجود انکار ناپذیر بودن نقش آنها در افول صنعت گردشگری کشور، نمی توانند توجیه منطقی برای این رکود قابل توجه در ورودی های خارجی ما بعد از انقلاب سال ۵۷ و خصوصا در یک دهه اخیر باشد، زیرا اگر چنین بود، دیگر شاهد رونق نسبی مقاصدی نظیر کشورهای محروم آفریقایی نمی بودیم، در حالی که می دانیم این کشورها از نظر تبلیغات، وجود زیر ساخت های مورد نیاز صنعت گردشگری و کانال های ارائه خدمات در سطح نامطلوبی قرار دارند. پس علت رکود صنعت گردشگری و قابل مقایسه نبودن گردشگران خروجی نسبت به گردشگران خارجی که به کشور وارد می شوند در چیست.

بعد از بررسی های مقدماتی در طرح پژوهش، اینچنین به نظر می رسد که وجود تصور نادرست نسبت به کشور و انتشار اخبار نادرست و منفی درباره ایران از موانع مهم رشد صنعت گردشگری در ایران است و زمانی که این مسئله را دقیقتر مورد بررسی قرار می دهیم به این نتیجه می رسیم که این تصویر سازی منفی نسبت به کشور نه بخاطر شرایط داخلی کشور، بلکه به دلیل شرایط منطقه ای موجود و وضعیت خاص منطقه خاورمیانه به عنوان کانون پرتلاطم حوادثی است که باعث بوجود آمدن بی ثباتی در منطقه شده است. پس شایسته دیدیم تا با موشکافی برخی از عوامل تأثیرگذار بر بی ثباتی سیاسی خاورمیانه، به بررسی تأثیر احتمالی این عوامل بر صنعت گردشگری کشور بپردازیم.

۱-۴-۱- اهداف پژوهش

۱-۴-۱-۱- هدف کلی

یافتن رابطه معنی دار بین وجود بی ثباتی سیاسی در منطقه خاورمیانه و وضعیت رشد صنعت گردشگری ایران در دوره پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱.

۱-۴-۱-۲- اهداف ویژه

تعیین میزان احتمالی همبستگی بین بی ثباتی سیاسی خاورمیانه و رکود صنعت گردشگری ایران پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱.

تعیین میزان احتمالی همبستگی بین شاخص های بی ثباتی سیاسی خاورمیانه و رکود شاخص های رشد صنعت گردشگری پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱.

۱-۵- سئوالات تحقیق

سئوالات اصلی

- ۱-۱-۵-۱- تأثیر بی ثباتی سیاسی خاورمیانه پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ بر صنعت گردشگری ایران چگونه بوده است؟
- ۱-۲-۵-۱- رابطه بین بی ثباتی سیاسی خاورمیانه و رکود صنعت گردشگری ایران پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ چگونه است؟

سئوالات فرعی

- ۱-۲-۵-۱- رابطه بین شاخص جنگ و رکود صنعت گردشگری ایران پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ چگونه است؟
- ۲-۲-۵-۱- رابطه بین شاخص تروریسم و رکود صنعت گردشگری ایران پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ چگونه است؟
- ۳-۲-۵-۱- رابطه بین شاخص مداخله قدرت های بزرگ و رکود صنعت گردشگری ایران پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ چگونه است؟
- ۴-۲-۵-۱- رابطه بین شاخص فقدان دموکراسی و رکود صنعت گردشگری ایران پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ چگونه است؟
- ۵-۲-۵-۱- رابطه بین شاخص بی ثباتی رژیم سیاسی و رکود صنعت گردشگری ایران پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ چگونه است؟
- ۶-۲-۵-۱- رابطه بین شاخص محرومیت و رکود صنعت گردشگری ایران پس از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ چگونه است؟